

DR. JOZEF GOOSSENAERTS

tijdens Wereldoorlog I

1. Het onderhavig artikel, gewijd aan dr. J. Goossenaerts en op authentieke documenten gesteund, ligt zeker in de lijn van de nieuwe doelstelling van „Wetenschappelijke Tijdingen” zoals ze wordt uitgegezet als inleiding bij de nieuwe jaargang 1981. Het lijkt wel zo, dat de man, door zovelen, ja geheel Vlaanderen door en nog verre daarbuiten, gekend en gewaardeerd, dan toch voor een bepaalde periode in zijn leven volledig in het duister is gebleven... of wordt gehouden? Ik bedoel de periode gedurende de eerste wereldoorlog of nagenoeg van 1915 tot 1925. Wel vindt men hier en daar een allusie op zijn avontuur met de Duitse bezetter, een enkele maal ook een schijnbaar ernstig en samenhangend verhaal, dat echter bij nader onderzoek op een paar details na ten slotte niets met de objectieve waarheid vandoen blijkt te hebben. Ik denk hier in de eerste plaats aan de overigens boeiende opstellen in *Dr. J. Goossenaerts - Getuigenissen en Studies*, door M. Hanot verzameld en uitgegeven in 1973. In deze publikatie wordt op een drietal plaatsen het thema „Goossenaerts in de eerste wereldoorlog” min of meer uitvoerig behandeld. En wat krijgen we dan te horen?

Op bl. 12 verneemt men van A. De Bruyne dat Dr. Goossenaerts in 1916 tot tien jaar dwangarbeid werd veroordeeld, omdat hij uit menslievendheid onderdak had verleend aan twee geallieerde soldaten, ontsnapte krijgsgevangenen. Daar – aldus De Bruyne – stond de doodstraf op, maar door tussenkomst van activistische vrienden, Dr. August Borms onder andere, kwam Goossenaerts er met tien jaar dwangarbeid van af. Aldus bracht hij het grootste deel van de oorlog door in het kamp te Göttingen en te Havelberg. En keerde terug als een Belgische held? Neen: om afgezet te worden als leraar, omdat hij in het kamp aan Vlaamse aktie had gedaan en het vernederlandsen van de Gentse universiteit door de bezetter (1916) had goedgekeurd.

Die versie werd overgenomen in het boek van G. Depamelaere over René Declercq, b.v. bl. 114 (hier echter zijn de ontsnapte krijgsgevangenen twee Franse krijgsgevangenen geworden).

Op bl. 51 van Hanots boek, in een bijdrage van C. De Landtsheer, leest men: „Hij ook had zwaar leed gekend: dat van het gevangenenkamp te Soltau, waar hij als Zivil Gefangener tot het einde van de oorlog had verbleven.” Hier wordt het dus een ander kamp, nl. dat van Soltau (waar Goossenaerts nooit een voet heeft gezet!).

Op bl. 71 wordt verteld door Marcel Grypdonck dat Goossenaerts zich in 1942 bij de kongressen te Gent verzette tegen de aanwezigheid van een Duits officier van de Wehrmacht in uniform, „ofschoon”, aldus gaat Grypdonck verder, „hij al eens ervaren had wat het kan kosten een verzoek van de bezetter af te wijzen”. Vergis ik me als ik vermoed dat hier in die afwijzing van een Duits verzoek de oorzaak wordt gelegd van de oorlogstribulaties waarin Goossenaerts vroeger was terechtgekomen? Precieze ge-

gevens omtrent dat afgewezen verzoek worden, spijtig genoeg, niet vermeld. Met zulk een sibyllijnse bedenking kan men alle kanten uit. Of had de steller soms geen precieze gegevens?

Volledigheidshalve vermeld ik hier nog dat na het overlijden van Goossenaerts (december 1963) een even dwaas als eigenaardig brouwsel door de gemeente werd verspreid. Daarin lezen we dat „Goossenaerts studeerde op het college te Hoogstraten, samen met Van Cauwelaert, Germaanse Filologie. Tijdens Wereldoorlog I werd hij ervan beschuldigd een Frans spion gelogeed te hebben. Als krijgsgevangene verbleef hij twee jaar te Göttingen.”

Ten slotte begaat Jan, de eigen zoon van Goossenaerts, in 1931 geboren en in 1979 overleden, in een kleine brochure (*Vlaanderen*, 1975) nog een vergissing waar hij zijn vader „Krijgsgevangene” in 1914-'18 noemt. Terloops: dr. Goossenaerts is vóór het uitbreken van de eerste wereldoorlog wel lid geweest van de „garde civique”, maar heeft nooit een militaire opleiding gehad en is bijgevolg nooit in een frontgevecht betrokken geweest, en dus ook nooit krijgsgevangene geweest.

Wat is dan de zuivere waarheid omtrent dr. Goossenaerts van 1914-1918?

De tragedie begint op 24 november 1915. 's Avonds van die dag omstreeks 9 uur werd hij uit zijn huis weggehaald door twee leden van de Geheime politie in burger. Waarom? Dr. Goossenaerts had reeds gedurende zekere tijd kontakten gehad met de Antwerpenaar Frans Van Aerde, die informatie van militaire aard kwam ophalen ten huize van Goossenaerts en ze samen met brieven voor en van Belgische frontsoldaten over de Nederlandse grens bracht. Maar op zekere dag liep het mis. Van Aerde werd gesnapt met, eilaas, op zak een lijstje van zijn medewerkers en bronnen, onder wie ook Goossenaerts en de heer Vermeulen van Merelbeke, schoonbroer van Lod. Dörfel. Goossenaerts, die de arrestatie van Vermeulen had vernomen, wist meteen wat hem ook te wachten stond. Voorlopig werd hij onder militaire bewaking in de grote aula der universiteit vastgehouden, waarvandaan hij naar de gevangenis te Sint-Gillis werd overgebracht. De voorbereiding tot het proces duurde tot begin april 1916. Het ging om niet minder dan zeventien leden van een anti-Duitse spionagegroep. De *Kölnische Volkszeitung* van 18 april 1916 geeft een uitvoerig verslag van het verloop van het te Brussel op 14 april 1916 gehouden proces. Niet minder dan vier leden werden tot de doodstraf veroordeeld; drie van hen werden geëxecuteerd; voor de vierde, de hoger genoemde Van Aerde, werd krachtens het genaderecht de straf tot levenslange dwangarbeid omgezet. En wat Goossenaerts betreft: evenals Vermeulen werd hij tot tien jaar tuchthuis veroordeeld. Hij werd eerst naar de gevangenis te Rheinbach overgebracht, waar hij verbleef tot einde 1916, toen hij naar Göttingen werd overgeplaatst,

waar niet uitsluitend, maar dan toch een meerderheid Vlaamse gevangenen waren opgesloten. En begin 1918 verhuisde hij nogmaals, ditmaal naar het krijgsgevangenenkamp te Havelberg bij Berlijn. In Duitsland heeft hij verbleven tot het einde van de oorlog en hij is pas op 13 november 1918 te Gent teruggekeerd, bevrijd als alle gevangenen als gevolg van de op elf november tot stand gekomen wapenstilstand.

Hier moge uit het vonnis de passus over Goossenaerts volgen: „In dem van Aerdeschen Helferskreise gehörte auch der Professor Joseph Goossenaerts (sic) in Gent. Er leugnete vor Gericht zwar alle Spionagetätigkeit ab und wollte nur Briefe aus der Front erhalten und verteilt haben. Demgegenüber aber steht fest, dasz van Aerde mindestens fünfmal bei ihm gewesen ist und stets von ihm Auskünfte über Truppen und Truppenbewegungen erhalten hat. Auch hat Goossenaerts (sic) dem van Aerde Adressen von Leuten gegeben, die bereit wären, ihn in seiner Spionage zu unterstützen. Auf alle Weise suchte Goossenaerts das Treiben van Aerdes zu begünstigen. Seinen Spionagebeistand ahndete das Gericht mit zehn Jahren Zuchthaus.”

2. Dr. Goossenaerts en het aktivisme.

Hoe stond Goossenaerts tegenover het aktivisme binnen het thuisfront? En is hij werkelijk geholpen door Borms, zoals A. De Bruyne vertelt?

Wel zijn bepaalde personen, zelfs een paar Duitse officieren die iets voor Vlaanderen wilden doen zonder annexionistische bedoeling, aangesproken o.a. door de Gentse neerlandicus en vereerde meester van Goossenaerts, prof. Willem De Vreese, die in contact was met de Westfaalse geleerde Franz Jostes. Deze heeft ook o.a. Fredericq en Pirenne, beiden in het kamp van Gütersloh, opgezocht om hen te helpen. Of zijn pogingen iets hebben geholpen? In nummer 4/5 van *Wetenschappelijke Tijdingen* 1976 (bl. 249) kan men ook lezen dat dezelfde Jostes ervoor gezorgd heeft dat aan Goossenaerts – de De Vreese-leerling – gratie werd verleend. Na wat hoger is uiteengezet, hoeft het geen betoog dat, als met „gratie” vrijspraak bedoeld zou zijn, dat bericht volledig onjuist is. Goossenaerts is tot het bittere einde toe, tot aan de wapenstilstand in november 1918, in een Duits gevangenenkamp gebleven.

Welke „gratie” zou hier dan kunnen bedoeld zijn? Het is een feit dat Goossenaerts, toen hij nog in de gevangenis te St.-Gillis opgesloten was, dus vóór zijn veroordeling, in contact was gekomen met twee Duitse officieren, majoor Eugen von Vietsch en luitenant Holtmans. In een kaartje van 14 december 1915 vraagt hij dat men thuis „dien zo voorkomenden heer majoor von Vietsch welgemeend zou bedanken”. Maar toch is niet te denken aan enigerlei tussenkomst bij het Feldkriegsgericht. Trouwens 10 jaar tuchthuis is toch geen pretje! Maar er blijft nog de dubbele verplaatsing van Goossenaerts, eerst van de cel te Rheinbach naar Göttingen (einde 1916) en later nogmaals naar Havelberg. Juist in de verplaatsing naar Göttingen zie ik de tussenkomst van de vermelde officieren. Göttingen was een kamp waar een man als Goossenaerts thuis-

hoorde, nl. het meest „Vlaamse” kamp, waar hij aan Vlaamse – niet aktivistische! – aktie heeft kunnen doen, nl. door de Vlamingen aldaar een beetje kultureel leven te bezorgen als daar zijn: een Vlaamse school in de aard van een atheneum, een Vlaamse „universiteit”, een Vlaams theater, een Vlaams orkest, zelfs een Vlaams tijdschrift (*Onze Taal*), waarbij vanzelfsprekend Vlaamse voordrachten en zangavonden een plaatsje kregen. Maar in dat verband wil ik er toch op wijzen dat – en weinigen zullen dat weten – van Duitse zijde aan Goossenaerts was aangeboden hem in vrijheid te stellen, indien hij een professoraat aan de door de Duitsers te Gent geopende „von Bissing-universiteit” wou aanvaarden. Maar persoonlijk deelde hij aan steller dezes mede dat hij geweigerd had op dat voorstel in te gaan.

Hoe hij trouwens zelf stond tegenover het aktivisme toont hij duidelijk in een eigenhandig geschreven kanttekening in een exemplaar van *Les Archives du Conseil de Flandre* (ca. 1928 verschenen), bl. 395: „Van de eigenlijke beweging, aldus Goossenaerts, zie je hier (in de Duitse gevangenenkampen) zo goed als niks. Wat er achter de Duitse schermen gekonkeld werd, kon ons maar weinig schelen; niets waar heil voor ons kon uitvallen.” Dergelijke verklaring laat geen twijfel bestaan over de anti-aktivistische gezindheid van Goossenaerts.

Heeft dan Borms, de latere leider van de aktivistische beweging, zoals A. De Bruyne beweert, iets voor Goossenaerts gedaan of kunnen doen? Pas maanden later, nadat Goossenaerts reeds veroordeeld was en opgesloten zat, is het aktivisme naar buiten getreden en heeft dan ook naar de diverse kampen in Duitsland propagandisten gestuurd. Maar luidens de verslagen van de gezanten hebben hun inspanningen bitter weinig opgeleverd; in bepaalde kampen werden ze zelfs uitgejouwd (vgl. *Archives*, bl. 406 en volg.). De gezant Rousseau werd niet eens toegelaten tot een bezoek aan Goossenaerts, toen hij in november 1917 in het kamp van Kassel, dat afhing van Göttingen, aankwam (cfr. *ibidem*).

De verplaatsing van Rheinbach naar Göttingen was zeker een gunst, maar de tweede verplaatsing dan naar Havelberg? Zou men zich vergissen door die tweede overdracht te beschouwen als een soort van sanctie tegen de onbuigzaamheid van een man die ook in Duitsland zichzelf en zijn levensregel trouw bleef en er niet tegen opzag, zoals zijn zoon Jan in de bovengenoemde brochure, bl. 17, meedeelt, op een bord in het kamp neer te schrijven: „Onverduist, onverfranst, voor Vlaanderen de Leeuwedanst”.

Ook tijdens de bezetting in de tweede wereldoorlog bleef zijn standpunt onveranderd. Op verscheidene plaatsen in Hanots boek wordt het wantrouwen van Goossenaerts tegenover de Duitse „hulp, aangehaald (b.v. bl. 32, 54). Ik moge er nog aan toevoegen, dat luidens het me destijds meegedeelde getuigenis van zijn kollega's in het Gentse atheneum Goossenaerts zich ondubbelzinnig verzet heeft tegen de gevraagde toetreding van het professorenkorps tot de door de bezetter en hun medewerkende sekretarissen-generaal opgerichte „Unie van geestes- en handarbeiders”, een kopie van de in het Italië van

Mussolini en het Duitsland van Hitler ingevoerde sociale ordening (de zog. „Nieuwe orde”).

Met de echte, objectieve geschiedenis zoals ze hierboven wordt uiteengezet, wordt dus opruiming gehouden van allerlei verzinsels en romantisch getinte sprookjes (als de menslievendheid bij het relaas van A. De Bruyne). Dus geen sprake meer van ge-

allieerde soldaten noch van logiesverlening aan spionnen, noch van de zog. weigering tegenover een Duits officier waarmede Grypdonck uitpakt. Een relaas dat op waarheid steunt, doet aan Goossenaerts recht wedervaren. Hij verdient niet door fabeltjes te worden ontsierd.

Gent

R. VAN POTTENBERGH

UIT HET ARCHIEF VAN DR. J. GOOSSENAERTS *

NEGENDE NEDERLANDSCHE PHILOLOGEN-CONGRES

Secretariaat ; K. R. GALLAS
Palestrinastraat 7
Amsterdam

Amsterdam, 2 Mei 1921.

Hooggeachte Heer Goossenaerts,

Heden heb ik, naar aanleiding van Uw schrijven, een onderhoud met den Congressvoorzitter, Prof. Muller uit Leiden, gehad. Ik behoef U wel niet te zeggen, dat

1° wij, zonder eenige politieke vooringenomenheid, gaarne zullen medewerken om de Vlaamsche Congressen te doen slagen, omdat wij wel weten, dat zij een groote waarde voor Uw stamvrijheid zijn ;

2° alle Vlamingen, Duitschers, Franschen, enz. op ons congres worden toegelaten, daar de Statuten geen nationaliteit uitsluiten en de zaak in ieder geval een Nederlandsche blijft. In hoever er van een smensmelting, – want dit lijkt me Uw plan te zijn – kwestie kan zijn, weet ik niet ; onze congressen zijn traditioneel in de 4 Nederlandsche Universiteitssteden gehouden en ze zijn m.i. moeilijk samen te smelten met Uw congres van een zoo algemeen karakter.

Waarschijnlijk zal de samenwerking, niet de smensmelting, zich openbaren in :

a) het afstaan van sprekers door beide landen ;

b) het zenden van afgevaardigden, zooals de HH. Burger, Coelingh, enz. dit waren. We zullen dan ook Uw vereeniging officieel voor Paschen 1921 uitnoodigen.

Het vragen van geleerden voor inleidingen op Uw congres is een moeilijkheid, want er blijft slechts zulk een korte tijd, 3 maanden, over. In dit opzicht zijn wij thans reeds, voor de Paaschvacantie 1922 diligent. Maar misschien kunt U nog een poging doen bij de HH. Casimir, Schrijnen, de Vooys, Burger, Kernkamp. Prof. Muller heeft zijn eigen congres te prepareren. Ik zou hun reis- en verblijf-

kosten vergoeden ; voor de afgevaardigden is dit niet noodig, al zullen ze wel gast zijn bij een der bestuursleden.

Voor de door U uit te noodigen lichamen komen m.i. in aanmerking :

a) De Congressen : Natuur- en Geneeskundig (secretaris Dr. D. Coelingh te Bussum) en het Philologen (secretaris K. R. Gallas) ;

b) Mij van Letterkunde te Leiden (secretaresse mej. Dr. C. Serrurier, Zoeterwoudsche Singel).

c) Koninklijke Akademie voor Wetenschappen (2 afd. : Letterkunde en Wis- en Natuurkunde), Kloveniersburgwal te Amsterdam.

d) Historisch Genootschap te Utrecht.

Zoudt U een „uitgebreide tentoonstelling van Nederl. wetensch. werken” niet beter uitstellen tot een tijdstip van betere voorbereiding ? Ik vrees dat U te weinig tijd zult hebben. Maar anders is het beste dat U de Nederlandsche Boekhandel, directeur L. Smeding, te Antwerpen in den arm neemt.

Ik zal de firma J. B. Wolters te Groningen verzoeken U twee ex. van de laatste Handelingen (1919) te zenden.

Het is natuurlijk wel mogelijk een jongeren geleerde te vinden, die een onderwerp inleidt. Ik wijs b.v. op Dr. A. Verschuur, Oosterpark, Amsterdam die U b.v. een heel mooie overzichtelijke bijdrage zou kunnen leveren over fonetiek (als Zwaardemaker 't niet doet), of Fr. B. Kruitwagen, O.F.M. te Woerden (over paleographie, enz.), of Dr. A. W. Bijvanck in den Haag over medievale kwesties. Ik noemde in het eerste deel van mijn schrijven vooral mannen met klinkende namen die in België reeds bekend zijn.

Met de meeste hoogachting,

get. Gallas

Den Weledelzeergel. Heer
Dr. J. Goossenaerts
St. Amandsberg

* Zie *Wetenschappelijke Tijdingen*, 40 (1981), nr. 2.